

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ КОМУНІКАТИВНО – КРЕАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ВИКЛАДАННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті теоретично обумовлюється сутність та визначається значущість формування креативної особистості майбутнього викладача засобами комунікативно-креативного підходу до викладання гуманітарних дисциплін у вищій школі.

Ключові слова: креативність, лінгвістична креативність, комунікативно-креативний підхід, креативні якості особистості, інтегративна здатність до навчання.

В статті рассматриваются вопросы формирования креативной личности будущего учителя средствами коммуникативно-креативного подхода в процессе обучения гуманитарным дисциплинам.

Ключевые слова: креативность, лингвистическая креативность, коммуникативно-креативный подход, креативные качества личности, интегративная способность к обучению.

In this article the formation of creative personality of future teacher by means of communicatively-creative approach in the process of teaching of human disciplines is considered.

Key words: creativity, communicatively-creative approach, linguistic creativity, creative features of personality, integrative ability for creation.

Постановка проблеми. Процес інтеграції країни в світову економіку, постійне розширення всебічних міжнародних контактів характеризується значним зростанням ролі знань у всіх сферах життя суспільства, що у свою чергу вимагає нових підходів до їх усвідомлення, успішного засвоєння та продуктивного застосування на практиці. При цьому майбутній спеціаліст-філолог повинен приймати оригінальні та адекватні рішення у різноманітних ситуаціях та бути психологічно готовим до діяльності у нових соціокультурних умовах. Це вимагає від вищої освіти вирішення важливого завдання а саме – переосмислення своєї ролі у підготовці фахівців нової генерації. На підготовку майбутніх кваліфікованих фахівців орієнтують й Національна доктрина розвитку освіти України у 21-му столітті, Державна національна програма «Освіта» (Україна 21-го століття), Закон України «Про освіту». Освіта 21-го століття орієнтується на поліструктуризацію лінгвістичної освіти, лінгвістичну співпрацю і широку комунікацію, тому сама мовна освіта теж поступово модернізується через впровадження модульно-рейтингової системи навчання іноземних мов. Все це ставить до викладання та викладача іноземної мови в вузах нові вимоги. Одним із шляхів вирішення цього завдання є креативна освіта, яку може забезпечити вчитель із нестандартним, самостійним

мисленням, що знає нові методи викладання іноземної мови, спеціальні навчальні прийоми та підходи для формування креативної особистості майбутнього вчителя. Раціональне та вмотивоване використання цих прийомів на уроках іноземної мови вимагає креативного підходу з боку викладача, адже «педагогіка є наукою і мистецтвом одночасно, тому і підхід має ґрунтуватися на творчості педагога» [3, с.159-160]. Знайти підхід до формування креативності студентів, що відповідав би усім сьгоднішнім потребам, дуже важке завдання.

Дослідження креативності завжди викликає багато суперечок, оскільки виникає коло емпіричних фактів стосовно даного поняття. Креативність розглядається у різноманітних концепціях і найчастіше виступає у вигляді головоломки. Однак ці концепції не суперечать одна одній, а лише фокусують увагу на різних аспектах даного процесу. В сучасних умовах вплив соціальних, політичних, економічних та психолого-педагогічних фактів на систему лінгвістичного навчання визначає необхідність розробити новий підхід, орієнтований на креативну особистість майбутнього викладача, а саме: комунікативно – креативний підхід.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні основи креативності висвітлені в наукових дослідженнях Д.Богоявленської, В.Моляко, С.Сисоевої, Дж.Гілфорда, Р.Стенберга, П.Торренса та інших. Комунікативно-креативний підхід до формування креативності розглядається в різних аспектах у педагогічній та психологічній літературі, а саме: розвиток особистості в діяльності, навчанні та вихованні (Г.Андрєєва, Л.Виготський, А.Леонтьєв); структура та умови розвитку здібностей та креативності (В.Дружинін, А.Матюшкін, Я.Пономарьов, Є.Торренс); взаємозв'язок мови та творчої особистості (Н.Жинкіна); реалізація комунікативного підходу в підготовці спеціалістів (І.Бім, Н.Гіз, Р.Мільруд, Дж.Шейлз); інтенсивне навчання (Г.Китайгородська, Г.Лозанов); мовна особистість на лінгвістичному та філологічному рівні (Н.Арутюнова, Ю.Караулов, Р.Фрумкіна); особливості формування професійно-творчого мислення майбутнього фахівця іноземної мови (Л.Засекіна); формування креативності викладача вищої школи в системі неперервної освіти (О.Морозов); розвиток лінгвістичної креативності студентів університету (Г.Халюшова).

Мета даної статті – теоретично обумовити сутність комунікативно – креативного підходу до викладання філологічних дисциплін та визначити його значущість у формуванні креативності студентів педуніверситетів.

Результати дослідження. Світове педагогічне товариство звертає свою увагу до осмислення та аналізу досвіду інститутів й університетів, а також перспектив формування нової парадигми освіти, яка б відображала сучасний погляд на взаємозв'язок освіти та креативності. Саме креативність являє собою універсальну якість особистості, яка володіє знаннями, впевнено використовує їх на практиці, прагне до самореалізації і вміє критично мислити. Одним із найважливіших аспектів цієї проблеми виступає підготовка та формування

креативної особистості майбутнього викладача іноземної мови. Проте повсякденне спілкування із студентами, аналіз їхніх виступів на семінарських та практичних заняттях, відповідей на екзаменах свідчить, що зміст сучасних освітніх програм поки що не повністю відповідає сучасним вимогам та не задовольняє багатоаспектні проблеми підготовки креативно розвинутої особистості. Орієнтація на накопичення знань для конкретного їх використання та ігнорування організації спеціальної креативної діяльності – є одним із недоліків сучасної підготовки майбутніх фахівців. Отже, практика свідчить, що неформованість креативності гальмує особистісний зріст студентів і впливає на ефективність всього процесу навчання у вищій школі.

Ідея нової гуманістичної парадигми освіти є провідним науково – практичним напрямком сьогодення. Погодимось з німецьким дидактиком Ф.Деннісхупзом у тому, що серйозні оновлення методичної парадигми (реформи-згідно з його термінологією) відбуваються приблизно кожні 15-20 років. Дійсно, за минуле тридцятиріччя змінилася не одна методична парадигма: від свідомо – практичного до комунікативно – діяльного. Зараз же, не відкидаючи вже досягнутого, ми вступаємо у світ методичних рішень, що мають комунікативно – креативні наукові підстави. Для реалізації цієї мети значне місце відводиться проблемі формування креативної особистості студентів. Креативні якості особистості можна розглядати як єдність когнітивних, емоційних та лінгвістичних особливостей, що формуються на основі соціального інтелекту, соціальних відносин, звичаїв та проявляються у вмінні спілкування.

Одним з важливих моментів у роботі з формування якостей креативної особистості майбутнього викладача є стимуляція високої самооцінки. Багато дослідників звертало свою увагу до цього аспекту і висловлювали свої думки, що відрізнялись, але не суперечили одна одній. Так С.Сисоева вважає, що для стимулювання творчої активності важливо:

- звернути увагу на універсальність прийому, за допомогою якого отримано розв'язок;
- не обмежувати учнів оволодінням прийомами розв'язання, головне – вміння знаходити проблему і формулювати завдання;
- основною «продукцією» уроків творчості вважати нові ідеї;
- вчити нагромаджувати й переробляти інформацію;
- виховувати творчі якості особистості, серед яких найважливіша – сміливість думок, тобто здатність протистояти інерції мислення [6,с.202;203].

Психолог В.Дружинін вважає креативність якістю, що актуалізуються лише тоді, коли це дозволяє навколишнє середовище. Для цього необхідні наступні умови:

- відсутність зразка поведінки;
- наявність позитивного зразка поведінки;
- створювання умов для наслідування творчої поведінки;
- соціальне підкріплення творчої поведінки [4, с.25].

Для розвитку креативного потенціалу особистості при навчанні гуманітарним дисциплінам найбільш прийнятним є застосування комунікативно – креативного підходу. Перевагами цього підходу є: по-перше, партнерство студента та викладача у навчальному процесі, по-друге, зміна умов традиційного навчання – наявність готових, систематизованих знань, по-третє, головним елементом учбового процесу є не знання, а інформація (знання – це перевірений практикою результат пізнання дійсності, головною відзнакою якого є істинність; інформація – це знання іншого характеру, що має сумнівну достовірність і висловлює найчастіше думки співрозмовника). Комунікативно – креативний підхід пов'язує організацію процесу засвоєння нової інформації з розвивальним ефектом. Використання даного підходу також дає змогу в повній мірі реалізувати потенційні можливості іноземної мови для формування та розвитку комунікативних вмінь й креативної особистості студента. Адже головною ознакою комунікативно – креативного підходу є формування інтегративної здатності до творіння та використання нових, нестандартних засобів спілкування, що забезпечують у свою чергу швидке та реактивне рішення ситуації.

Саме поняття «підхід» трактується у науковій літературі як направленість на ті чи інші аспекти пізнавальної діяльності студента, процесу становлення його особистості та індивідуальності [2, с.325].

У сучасній педагогіці виділяють наступні підходи: особистісно-зорієнтований, креативний, антропологічний, культурологічний, технологічний, інформаційний, соціологічний, холізм (цілісність) синергетика. Умовно їх можна розділити на дві групи. До першої відносяться ті, що беруть за основу свої положення із інших гуманітарних наук. Друга група визначає своїм пріоритетом орієнтацію на особистість, суспільство, інформацію.

Найбільш сприятливим підходом для формування особистості майбутнього вчителя у процесі викладання гуманітарних дисциплін є креативний підхід. Сучасна ситуація в навчанні, оволодівши лінгвокультурною та психологічною спадщиною, характеризується різноманіттям лінгво дидактичних, комунікативних та креативних підходів, що накопичилися та продовжують накопичуватися як результат осмислення різнопланового попереднього досвіду досліджень та зроблених помилок. Комунікативно – креативний підхід розвивається у руслі освоєння та переосмислення ідей попередніх науково – методичних підходів, збагаченні новим матеріалом, використанні умов та обставин теперішньої педагогічної діяльності.

Під комунікативно – креативним підходом розуміється процес, що являє собою спілкування, утворення нових цілей, оригінальних засобів взаємодії як наслідок адекватного сприйняття об'єкта спілкування. Цей підхід до формування креативності студентів в процесі вивчення іноземної мови збагачує методику навчання, розробляючи структури та змісти різноманітного роду компетенцій, необхідних для досягнення поставлених комунікативно – креативних цілей.

Деякі вчені висловлюють думку, що в предметних гуманітарних науках рефлексія засобів відсутня і методологічний апарат формується природним шляхом, тому існуючі підходи навряд чи можна назвати справжніми підходами, це швидше за все онтологічні уявлення, де домінує той чи інший системноутворюючий елемент.

У ході аналізу результату комунікативно-креативного підходу можна використовувати емоціональний критерій (відчуття задоволення від процесу), діяльний (плідність рішення проблем), особистий критерій (наявність умов для самореалізації та особистісного розвитку). Таким чином, продукт комунікативної креативності відрізняється новизною, особистим перетворенням, є унікальним та неповторним.

Комунікативно – креативний підхід базується на таких принципах: а) автентичність спілкування (учбово-речові ситуації стимулюють вивчення матеріалу); б) інтерактивності (зміст акценту на розвиток вміння спілкуватися); в) етнокультурного контексту (розуміння реалій, знання історії, традицій та звичаїв); г) гуманізації навчання (орієнтованого на моральні цінності).

Важливу роль у цьому процесі відіграє психологічне середовище адже відомо, що креативний потенціал особистості найчастіше блокується психічними захистами суб'єкта. Психологічними умовами ефективного використання цього підходу є: а) напрямок на мовну особистість студента у сукупності з лінгвокогнітивними, мотивуючими, емоційними та вольовими характеристиками; б) збагачене творче середовище у процесі учбово – речовій діяльності; в) творча особистість викладача іноземної мови; г) інноваційний зміст навчання іноземної мови з активним використанням рольових, ділових та психотехнічних ігор, групових дискусій.

Комунікативна креативність, як інтегральна властивість особистості, може бути представлена такими формально-динамічними та якісними показниками як легкість у спілкуванні, схильність до самопрезентації, схильність до незалежності, конфліктність, емоційна стійкість у спілкуванні, схильність до маніпулювання, експресивність. Комунікативна креативність пов'язана з властивостями особистості, що приймають участь в успішному спілкуванні та характеризують її комунікативний та творчий аспекти. Індивідуально-типові особливості комунікативної креативності виявляються в якісно-кількісному сполученні її показників.

Для формування та розвитку комунікативно-креативних навичок та вмінь використовують наступні методи навчання:

а) психогімнастичні вправи, направлені на утворення роботоздатності та атмосфери довіри;

б) рольові ігри, направлені на формування практичних та соціальних навичок, розвиток комунікативних властивостей особистості, вміння спілкуватися с іншими людьми;

в) позиційні ігри, направлені на оптимізацію спілкування з вчителем, на формування рівності та партнерства;

г) розвиваючі ігри, направлені на розвиток пізнавальних психічних процесів – уваги, пам'яті, мислення;

д) диспути на теми, що цікавлять студентів.

Н.Рождественська й А.Торшин звертають увагу на такі педагогічні прийоми, що оптимізують навчальний процес в аспекті креативності, як:

- дискусія, коли складне питання обговорює вся навчальна група. Кожен може висловити свою думку та вислухати думку іншої людини;
- постановка нових завдань, що потребує від вчителя творчих здібностей;
- розумне мовчання. Цей прийом необхідний тоді, коли потрібно, щоб учень сам зрозумів свою помилку, коли потрібен час, щоб сформувати навичку [5, с.68].

Комбінація таких методів й прийомів у процесі викладання гуманітарних дисциплін дає змогу творчо та креативно розв'язувати завдання.

Висновки. Комуникативно-креативний підхід є перспективним, оскільки полягає у можливості забезпечити значно вищу результативність навчально-пізнавальної діяльності студентів на основі актуалізації креативного потенціалу особистості. Значущість формування креативності та креативної освіти для подолання кризи навчальної системи зараз вже не підлягає сумніву, адже сьогоденні труднощі пояснюють, що традиційні підходи до навчання втрачають свою ефективність і вже не мають булого авторитету. Але будемо і пам'ятати мудре висловлювання М.Монтеня: «Щоб навчити іншого, потрібно більш розуму ніж навчитися самому» [7]. Отже щоб сформувати креативного студента, не досить впроваджувати нові креативні підходи, сам викладач має бути креативно сформованим. Він повинен виступати не лише носієм знання, традиції та норм але і бути помічником у становленні та розвитку креативної особистості студента.

Список використаних джерел

1. Алексеева Н.А. Исследование развития коммуникативной креативности в условиях специальной психологической подготовки студентов / Н.А.Алексеева // Вестник университета. – 2006. – №8(24). – С.8-13.
2. Кондрашова Л.В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Лидия Валентиновна Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 474с.
3. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник / А.І.Кузьмінський, В.Л.Омеляненко. – К.:Знання-Пресс, 2008. – 447с.
4. Понасенкова С.В. Одаренные дети: формирование и развитие способностей / С.В.Понасенкова // Проблемы воспитания. – 2003. – №2. – С.21-35.
5. Рождественская Н.В. Креативность: пути развития и тренинги / Н.В.Рождественская. – СПб.: Речь, 2006. – 320с.
6. Сисоева С.О. Основи педагогічної творчості: підручник / Світлана Олександрівна Сисоева. – К.:Міленіум, 2006. – 346с.
7. Montaigne M. Les Essaise / Michel de Montaigne. – М.: Голос, 1992. – 416с.